

Budai Péter

A lőfegyverhasználat szabályainak változásai*

Bevezető

A főbb témák, amelyekről rövid előadásomban szólni szeretnék, a következők:

- rövid történelmi visszatekintés,
- fegyverkorszerűsítés a büntetés-végrehajtási szervezetnél,
- a lőfegyverhasználat szabályaiban bekövetkezett jelentősebb változások,
- a lőfegyverhasználattal kapcsolatos jelenlegi helyzetünk.

Rövid történelmi visszatekintés

Amióta a büntetés-végrehajtás létezik mindig is voltak olyan eszközök, amelyek alkalmazása – vagy éppen csak a jelenléte – biztonsággal garantálta, hogy a börtönök működése megfeleljen az adott kor elvárásainak és szabályainak. Ezen eszközök közül, előadásom szűkre szabott időkeretére tekintettel, a lőfegyvert – mint a leghatásosabbat és a legfélelmetesebbet – szeretném kiemelni.

Már a királyi törvényházakról írt hiteles történetekben is lehet olvasni arról, hogy az örök felfegyverkezve őrizték a rabokat. A fegyverek jelenléte tekintetében az elmúlt száz évben jelentős változás abban történt, hogy a fogvatartás biztonságának fokozása érdekében a büntetés-végrehajtásnál egyre korszerűbb és mind több, az ország „fegyveres testületeihez” hasonló gyalogsági fegyvert rendszeresítettek. A büntetés-végrehajtási szakemberek számára emlékezetes lehet, hogy 1992-ig a büntetés-végrehajtási szervezetnél minden hivatásos állományú személy el volt látva személyi fegyverként pisztollyal és – a nők kivételével – géppisztollyal is. Ezen felül az objektumvédelmi feladatok ellátásához rendelkezünk géppuskával és kézigránáttal is.

A szervezeten belüli fegyverkezés ütemét és fokát nem okvetlenül a fogva tartás biztonsági kockázatának növekedése idézte elő, hiszen a fogvatartottak elhelyezési körletben, előállítás és szállítás során történő, illetve munkáltatás közbeni őrzése lényegesen kisebb arzenállal is megoldható lett volna.

Gyakorlatilag úgy foglalhatom össze – és akkoriban más szakemberek véleménye is az volt –, hogy a több ezer fegyverünk tűzereje és hatásos lőtávolsága – a maroklőfegyverek kivételével – túlméretezett volt. Tisztában voltunk azzal, hogy az automata fegyvereink a többségében városközpontokban elhelyezkedő bv. intézetekben nem voltak alkalmazhatók jelentős kockázat nélkül. Világos volt számukra, hogy a fegyvereinkkel leadott

* „A büntetés-végrehajtási szervezet aktuális biztonsági kérdései” című konferencián elhangzott előadás szerkesztett változata.

lövés a véletlen személyek életét és testi épségét is komolyan veszélyeztette volna, hiszen azok hatásos lőtávolsága és ölőhatása a gyári adatok alapján is 1 000 – 2 000 méter volt.

Fegyverkorszerűsítés a büntetés-végrehajtási szervezetnél

A fegyverkorszerűsítésről 1990-ben született vezetői döntés, amely egyben a büntetés-végrehajtási feladatokhoz jobban alkalmazható korszerű fegyverek beszerzését és rendszeresítését, illetve a nagy tűzerejű fegyverek darabszámának jelentős csökkentését és a rendszerből történő végleges kivonását irányozta elő.

Itt térnék át arra a kérdésre, ami már szorosabban kapcsolódik előadásom témájához.

A fegyverkorszerűsítés során (1993-ban) a máig is alkalmazott sörétes puskát, illetve Parabellum löszerral tüzelő ismétlőrendszerű golyós puskát állítottunk rendszerbe. A két fegyver közül a sörétes puskát szeretném kiemelni, amelynek a hatásos lőtávolsága – az alkalmazott löszertípustól függően – 30–70 méter, tehát őrzési és biztosítási feladatra egyaránt jól alkalmazható. Ez az évek során be is bizonyosodott. A rendszeresítés során körültekintően jártunk el, a töltetek, de még a löszér egyes alkatrészeinek (pl. a töltényhüvelybe helyezett műanyag távtartók, kosarak) kilövés utáni hatásait is alapos vizsgálatnak vetettük alá. Mivel azt állapítottuk meg, hogy ezek a speciális töltettel szerelt löszerek is alkalmasak kis távolságon belül súlyos, életveszélyes sérülés okozására, a szabályaink szerint a személyre leadott lövés minden esetben fegyverhasználatnak minősül.

A fegyverrel szemben – kiváltképpen az elmúlt 1-2 évben – érezhetően nagyobb ellenállás mutatkozik meg, főleg a civil társadalom részéről. A fegyver elrettentő hatása miatt ez érthető, de annak preventív hatása a fogvatartottakkal szemben komoly jelentőséggel bír.

Fontosnak tartom nyomatékosan hangsúlyozni, hogy a fegyverrel az ólomlövedéken kívül kilőhetők olyan speciális (műanyag, gumi stb.) lövedékek is, amelyek az élet és a testi épség különösebb veszélyeztetése nélkül is alkalmasak rendkívüli eseményt előidéző személyek csoportok, tömegek elrettentésére, ellenszegülésük megszakítására, a támadásuk elhárítására.

Tisztában vagyok vele, hogy továbbra is lőfegyverről van szó, de, kérem, higgyék el, hogy körültekintő szabályozás és szakszerű alkalmazás mellett lényegesen „humánusabbak” a napjainkban rendszeresített fegyvereink a már említett nagy tűzerejű gépkarabélynál.

A fegyverkorszerűsítésnek volt még egy jelentősebb szakasza, ez az 1993. és a 2002. közötti időszakra esett. Ekkor került lecserelésre a pisztolyok, illetve a gépkarabélyok további részleges kiváltására hazai gyártású, Parabellum löszerral tüzelő géppisztolyokat rendszeresítettünk a bv. szervek részére.

A lőfegyverhasználat szabályaiban bekövetkezett jelentősebb változások

1995-ig a lőfegyverhasználat szabályait igazságügy-miniszteri utasítás tartalmazta, melynek értelmében a szökes megakadályozására, a megszökött fogvatartott elfogására volt jogosult és kötelezett a testület tagja lőfegyvert használni. Ezt a jogszabályt je-

lentesen módosította a büntetés-végrehatási szervezetről szóló 1995. évi CVII. törvény, mely szerint a szökés megakadályozására – kevés kivételektől eltekintve – továbbra is használhattunk lőfegyvert. A megszökött fogvatartott elfogására azonban már csak abban az esetben volt alkalmazható lőfegyver, ha a fogva tartás oka a törvényben konkrét meghatározott különösen súlyos bűncselekmény elkövetésének valamelyike volt, vagy a fogvatartottat annak elkövetésével gyanúsították. (Megjegyzem, hogy számunkra ez a változás lényegesen nagyobb problémát okozott, mint az elmúlt évben bekövetkezett további korlátozás.)

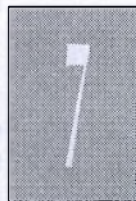
Az állományunk részére több kérdés tekintetében is írott szabályzatot kellett kidolgozni:

- a fegyverhasználat szempontjából meg kellett határozni, hogy bizonyos helyzetekben (pl. zárt bv. intézetben, munkáltatás helyszínén, gépjárművel történő szállítás során, utcán, tárgyalóteremben, kórházban stb.) mi az a határ, ameddig a cselekmény még szökési kísérletnek minősült, és mikor tekinthető a szökés befejezettnek;
- olyan okmányrendszert (előállítási-, szállítási rendelvényt, ülésrendet stb.) kellett rendszeresíteni, amely írott formában vagy színjelzéssel tartalmazta a lőfegyverhasználatra vonatkozó információt a végrehajtó állomány számára. A legtöbb kockázatot a fogvatartott bv. intézeten kívüli mozgatása rejtette magában, függetlenül attól, hogy a szökés megakadályozására használhattunk-e lőfegyvert, vagy sem. A probléma az volt, hogy az előállító biztonsági felügyelő nem biztos, hogy minden tekintetben ismerte a fogvatartottat, ezért a legfontosabb információkat az előállítási- vagy a szállítási rendelvényen, illetve az ülésrenden kellett feltüntetni;
- ki kellett dolgozni az esetleges együttműködésre (rendőrség, bv.) vonatkozó részletszabályokat, ugyanis az 1995. évi CVII. törvény alkalmazásától kezdve eltértek a mi szabályaink más fegyveres szervek szabályaitól. A megszökött fogvatartott felkutatásában ugyanakkor rendszeresen részt vettek az érintett bv. intézet állományának tagjai.

Ez volt az első jelentősebb lépés a bv. számára a lőfegyverhasználat változása tekintetében. A már említett feladatok rendezése nem volt egyszerű, a túlzottan kiterjesztett fegyverhasználati jogosultság következtében tudni kellett kezelni a megváltozott szabályokat. Szerencsére olyan neves szakemberek segítettek ebben, mint Vókó professzor úr, aki több fordulóban fogadott bennünket egyeztetésre, ahová meghívta a lőfegyverhasználat megítélésében jártas katonai ügyészeket, bírakat és más szakembereket. A bv-nek egy addig érvényes és viszonylag egyszerű szabályt kellett egy bonyolultabbra változtatnia, amely kicsit leegyszerűsítve úgy szólt: „ha a fogvatartott szökik, és barna ruhában van, vagy szoknyát visel, nem lövünk; más esetben igen”.

Kijelenthetem, hogy jó munkaalkományt sikerült kidolgoznunk. Amíg érvényben volt (11 évig), egyetlen esetben sem került sor jogtalan lőfegyverhasználatra. Jogos lőfegyverhasználat 3 esetben volt 1995-től napjainkig, de egyik sem járt személyi sérüléssel.

A következő és a jelenleg érvényben lévő törvénymódosításra 2007-ben került sor, amelyhez a törvényalkotók nem fűztek indoklást. Csak jelzem, hogy a törvénymódosítás nem érte váratlanul a bv. szervezetet, hiszen az Alkotmánybíróság – jogszabály al-

kotmányellenességének utólagos vizsgálatára irányuló indítványok alapján – a 9/2004. (III. 30.) AB határozatában a Rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény fegyverhasználatra vonatkozó egyes rendelkezéseit alkotmányellenesnek minősítette, ezért megsemmisítette.

A rendőrségi törvény módosítását az AB hosszasan, és több szempontból is indokolta. Az AB a határozatában a szökni szándékozó és a megszökött fogvatartottal szembeni lőfegyverhasználat tiltását alapvetően az élethez való jogból vezette le, hangsúlyozva azt, hogy amíg a menekülő személy az öt üldöző rendőr vagy harmadik személy életét, testi épségét nem veszélyezteti, vele szemben alkotmányosan nem engedhető meg az élet kockáztatása lőfegyverhasználattal. Még egy megállapítás érdemel kiemelés az indoklásból: szerintük a jogalkotó megteremtette a biztonságos őrzés feltételeit, eszközrendszerét (a feltételezés szerint a fogva tartásra szolgáló épületek, létesítmények megfelelő biztonsági fokozattal rendelkeznek, és a szökés megakadályozásához számtalan más kényszerítő eszköz is rendelkezésükre áll). Ezért, ha az őrzés során mulasztás történik, és a jogilag még felelősségre nem vont fogva tartott megszökök, akkor ennek korrigálására nem szolgálhat alapot a lőfegyverhasználat.

Az Alkotmánybíróság 2004-ben hozott határozata a bv. hatályos fegyverhasználati szabályait nem érintette. Akkor a tárgyan állásfoglalást kértünk a Legfőbb Ügyészségtől is, és ők sem tartották szükségesnek a szabályok azonnali megváltoztatását. Megállapították ugyan, hogy a bv. szervezetről szóló 1995. évi CVII. törvény 22. § g. és h. pontjai szintén aggályosnak tűnnek, de ezzel együtt az AB-hoz e tárgyan benyújtott felülvizsgálati indítványukban célszerűnek tartották figyelembe venni a bv. szervezet és a rendőrség egymástól eltérő feladat- és hatáskörét. Elsősorban azt, hogy a rendőrség tipikusan előzetesen letartóztatott, a bv. szervezet pedig többségében jogerősen elítélt személyeket tart fogva.

Végül a várt döntés született, az országgyűlés a bv. szervezetről szóló 1995. évi CVII. törvényt a rendőrségi törvényhez hasonlóan módosította. A Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi tv. és más büntetőjogi tárgyú törvények módosításáról szóló 2007. évi XXVII. tv. a 1995. évi CVII. tv. vonatkozó pontjait hatályon kívül helyezte, melynek értelmében 2007. június 1-től a bv. szervezet hivatásos állományú tagja a szolgálatának teljesítése során a fogvatartott szökésének megakadályozására, valamint a megszökött elfogására lőfegyvert nem használhat.

Az AB a rendőrségi lőfegyverhasználatot korlátozó határozatának indoklásában a jogilag még el nem ítélt fogvatartottról, vagyis előzetesen letartóztatottal szembeni lőfegyverhasználatról szól. A bv. intézetekben a 14 775 fogvatartottból a jelenlegi adatok szerint 10 540 az elítélt. Ezért reménykedtünk, hogy az országgyűlés másképpen dönt, nem lesz a rendőrségével azonos mértékű a korlátozás. Nem ez történt.

Jelenlegi helyzet a lőfegyverhasználattal kapcsolatosan

A törvény hatálybalépését megelőzően három hét állt rendelkezésre, hogy az előző törvény előírásait módosítsuk a szabályzatainkban, és azokat megtanítsuk a fegyveres biztosítási feladatokat ellátó személyi állomány tagjaival. Ezt a munkát folyamatosan ellenőriztük, a bv. intézetekben az átállás rendben lezajlott.

Némi félelem azért volt bennünk. Tartottunk attól, hogy a törvény nyilvánossága alapján a fogvatartottak is tudomást szereznek a jogszabály megváltozásáról, így a büntetőjogi fenyegetettségén túl megszűnik a további preventív hatás, amely a fegyverhasználatra vonatkozó, akkor hatályos előírásokban – az élet, illetve a testi épséget illetően – rejtett. Úgy gondoltuk, hogy gyakoribbak lesznek a szökés végrehajtására irányuló cselekmények, amelynek reális lehetősége az intézeten kívüli munkáltatásnál, az előállításnál és szállításnál jelenleg is fennáll. Ezek közül az előállítást emelném ki. A bíróság, az ügyészség rendelkezése, de akár az orvos döntése alapján a legveszélyesebbnek ítélt fogvatartottak intézeten kívüli előállítását is el kell végeznünk. Annak a személynek pedig, akit az elkövetett bűncselekményéért súlyos ítélet fenyeget, vagy azt már meg is kapta, nincs sok veszíteni valója. Ugyanakkor a bv. szervezettel szemben jogos elvárásként fogalmazódik meg, hogy teremtsen meg a biztonságos fogva tartás feltételeit, őrizze meg a fogvatartottakat függetlenül attól, hogy milyen a feltételrendszer.

Erre ügyelnünk kell, mert a büntetés-végrehajtás társadalmi megítélését rontja, ha a fogvatartott megszökik, az pedig különösen, ha ez idő alatt súlyos bűncselekményt követ el. Sajnos korábban volt már erre példa.

Az tavalyi és a tavalyelőtti év szerencsésnek volt mondható, mert nem nőtt a szökések száma, sőt a törvénymódosítás óta súlyosnak minősülő, úgynevezett bátyafalas vagy előállítás során bekövetkezett szökésünk nem volt. A törvény módosítása óta eltelt időszakban a mezőgazdasági munkáltatás során 3 fő 3 esetben hajtott végre szökést, az elítéltek ellenőrzés mellett dolgoztak a bv. munkáltatást végző kft.-k valamelyik külső munkahelyén.

A lőfegyverhasználat szabályainak változása tekintetében azt állíthatjuk, hogy a törvénymódosítást követően a büntetés-végrehajtási objektumok külső őrzésében a fegyveres biztosítás jelentősége megváltozott, de nem szűnt meg. A szabályok megváltoztak, a bv-nek egyre több a feladata, és ezeket az egyre romló személyi és tárgyi feltételek között kell elvégeznie. A fogvatartottak megőrzésében a fegyver főként demonstratív szerepet kapott.

Ne feledkezzünk meg azonban arról, hogy a lőfegyverhasználat lehetséges esetei közül csak kettőt töröltek. A bv. szervezetről szóló 1995. évi CVII. törvény 22. § (3) bekezdése alapján a hivatásos állomány tagja saját elhatározásából, vagy az arra jogosult eljáró utasítására az alábbi kilenc esetben továbbra is jogosult, illetve kötelezett lőfegyvert használni:

22. § (3) *Ha más kényszerítő eszköz alkalmazása nem vezet eredményre, lőfegyver használható*

- a) az élet elleni közvetlen fenyegetés vagy támadás elhárítására;
- b) a testi épséget vagy a személyi szabadságot súlyosan veszélyeztető közvetlen támadás elhárítására;
- c) a közveszély okozás, a terrorcselekmény vagy a légi jármű, vasúti, vízi, közúti tömegközlekedési vagy tömeges áruszállításra alkalmas jármű hatalomba kerítése bűncselekményének megakadályozására vagy megszakítására;
- d) bűncselekmény lőfegyverrel, robbanóanyaggal vagy az élet kioltására alkalmas más eszközzel való elkövetésének a megakadályozására;

- e) lőfegyver, illetőleg robbanóanyag jogosulatlan, erőszakos megszerzésére irányuló cselekmény megakadályozására;
- f) a bv. szerv ellen elkövetett fegyveres támadás elhárítására;
- g)-h) a 2007. évi XXVII. tv. hatályon kívül helyezte!
- i) a fogvatartott erőszakos kiszabadításának a megakadályozására;
- j) azzal szemben, aki a nála lévő fegyvert, vagy más, az életre és testi épségre veszélyes eszközt felszólításra nem teszi le, és magatartása annak ember elleni közvetlen használatának szándékára utal;
- k) az intézkedő saját élete, testi épsége, illetve személyes szabadsága ellen intézett támadás elhárítására.

A biztonság fenntartása érdekében tett intézkedések

- A megváltozott viszonyokat az őrutasításokban részletesen szabályozták, kiemelt hangsúlyt az objektumok védelme kapott.
- A mezőgazdaságban dolgozó fogvatartottak munkáltatásának felügyeletét átszervezték, körültekintőbb a fogvatartottak ilyen munkahelyekre történő kiválasztása.
- A szökésre leginkább alkalmas irányokat további műszaki akadályokkal védték le.
- Megnövekedett a kényszerítő eszközök alkalmazásának a jelentősége. A bv. intézetek felmérték kényszerítőeszköz készletüket, és a szükséges mennyiségre külön igényt terjesztettek elő.

A Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága a műszaki akadályokra és a kényszerítő eszközökre beérkezett anyagigényeknek csak egy részét tudta kielégíteni. Ebben az évben azonban további beszerzésekre nyílik lehetőség.